

УДК 343.98:343.542.1

Ємець Олег Миколайович – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

ПОШУК ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Здійснено аналіз статистичних даних про виявлення органами внутрішніх справ фактів увезення, виготовлення, збуту й розповсюдження порнографічних предметів. Висвітлено особливості правового забезпечення роботи правоохоронних органів у цій сфері. Визначено об'єкти оперативного пошуку такої протиправної діяльності, а також запропоновано напрями його здійснення.

Ключові слова: мораль; моральність; оперативний пошук; порнографія; фактичні данні.

Проанализированы статистические данные о выявлении органами внутренних дел фактов ввоза, изготовления, сбыта и распространения порнографических предметов. Освещены особенности правового обеспечения работы правоохранительных органов в этой сфере. Определены объекты оперативного поиска такой противоправной деятельности, а также предложены направления его осуществления.

Ключевые слова: мораль; нравственность; оперативный поиск; порнография; фактические данные.

Єтавлення громадян до певних вчинків може змінюватись, адаптуючись до вимог сьогодення, однак для нормального існування суспільства вкрай важливим було та залишається питання щодо збереження його духовного світу й підтримки

високого рівня культури. Особливим об'єктом захисту з боку держави та громади є моральність. Нині докладають чимало зусиль для протидії ввезенню, виготовленню, збуту й розповсюдженню порнографічних предметів, особливо дитячої порнографії. На жаль, подібні злочини в нашій країні продовжують учиняти, хоча оперативні підрозділи органів внутрішніх справ України постійно здійснюють заходи щодо їх виявлення та припинення [1, с. 243].

Дослідженням різних проблем, пов'язаних із протидією злочинам проти моральності, присвятили свої праці такі вчені, як В. І. Василичук, М. Г. Вербеньський, І. О. Воронов, О. М. Джужа, Ю. О. Єрмаков, А. А. Небитов, Д. Й. Никифорчук, А. М. Орлеан, С. С. Чернявський та ін. Водночас нині триває реформування органів внутрішніх справ України, і відповідно, оновлення правових засад їх роботи, що впливає на сталу практику боротьби зі злочинністю. Це зумовлює важливість здійснення наукових розробок у сфері виявлення скритих протиправних діянь, до яких належать злочини проти моральності.

Зазначене дає змогу обґрунтувати актуальність мети статті – дослідження шляхів удосконалення пошуку фактичних даних про ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Відповідно до мети, можна визначити такі завдання: розглянути статистичні данні відносно виявлення органами внутрішніх справ ввезення, виготовлення, збуту й розповсюдження порнографічних предметів, висвітлити особливості правового забезпечення роботи правоохоронних органів у цій сфері, а також надати рекомендації щодо пошуку фактичних даних про подібну протиправну діяльність, які можуть використовувати оперативні працівники під час виконання службових обов'язків.

Аналіз статистичних даних щодо цього виду злочинів свідчить, що в Україні реєструють їх сотні: 2008 р. – 851; 2009 р. – 870; 2010 р. – 823; 2011 р. – 688; 2012 р. (до листопада) – 521; 2013 р. – 1822, частину з яких учиняє група осіб: 2008 р. – 37; 2009 р. – 52; 2010 р. – 79; 2011 р. – 5; 2012 р. (до листопада) – 9; 2013 р. – 14. Найвні факти вчинення злочину неповнолітніми або за їх участі: 2008 р. – 31; 2009 р. – 14; 2010 р. – 9; 2011 р. – 9; 2012 р. (до листопада) – 10; 2013 р. – 9.

Значну кількість злочинів учиняють раніше судимі особи: 2008 р. – 96; 2009 р. – 82; 2010 р. – 101; 2011 р. – 214; 2012 р. (до листопада) – 197; 2013 р. – 94. Вивчення звітності підтверджує, що проблема протидії подібним злочинам є нагальною для нашої країни, адже негативно впливає на суспільну мораль, що потребує захисту. Значну їх кількість учиняють групи осіб та раніше судимі особи, що підвищує рівень небезпеки протиправної діяльності.

За ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів відповідальність передбачає ст. 301 КК України [2]. Об'єктивна сторона цього злочину включає такі дії щодо порнографічних предметів: 1) увезення до України; 2) виготовлення; 3) зберігання; 4) перевезення; 5) інше переміщення; 6) збут; 7) розповсюдження; 8) примушування до участі в їх створенні. Так, увезення до України – це дії, під час яких зазначені вище предмети переміщують через державний або митний кордон на територію України. Виготовлення включає як авторство (створення заново чи внесення змін у вже існуючий твір), так і відтворення, розмноження таких творів – друкування, зняття копій, монтаж. Зберігання – це будь-які умисні дії, пов'язані з фактичним незаконним перебуванням порнографічних предметів у володінні винного (він може тримати їх при собі, у будь-якому приміщенні, сховищі або в іншому місці). Перевезення чи інше переміщення – це зміна місця перебування порнографічних предметів, доставляння їх з одного місця в інше транспортними засобами шляхом пересилання поштою, кур'єрським зв'язком, перенесення пішки. Збут – це оплатна передача іншій особі, включаючи продаж, обмін як плату за виконану роботу чи надані послуги. Розповсюдження – це безоплатна передача порнографічних предметів іншим особам, включаючи дарування, передачу в спадок, надання в тимчасове користування. Примушування до участі у створенні порнографічних предметів – це вплив на інших осіб шляхом застосування фізичного або психічного впливу з метою добитися того, щоб вони виступили авторами (заново написали книгу, сценарій, унесли відповідні зміни до існуючих), іншим чином взяли участь у створенні твору (виступили акторами, режисерами, операторами фільму тощо) [3, с. 227].

У 2003 р. було прийнято Закон України «Про захист суспільної моралі» [4], у якому визначено головні терміни цієї сфери. Зокрема *порнографія* означає вульгарно-натуралістичну, цинічну, непристойну фіксацію статевих актів, самоцільну, спеціальну демонстрацію геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок із натури, що не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти. Важливо, що у 2010 р. до цього Закону [4] було внесено доповнення [5], що закріпили поняття *дитячої порнографії* як зображення в будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, задіяної в реальній або змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях.

Згідно зі ст.1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6], пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачено Кримінальним кодексом України [2], віднесено до завдань оперативно-розшукової діяльності. Пошук і фіксація фактичних даних про ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів є компетенцією оперативних підрозділів органів внутрішніх справ.

З позиції оперативно-розшукової діяльності, оперативний пошук є системою розвідувально-пошукових заходів, які здійснюють уповноважені суб'єкти для отримання та перевірки первинної інформації щодо осіб, предметів і подій, що становлять оперативний інтерес, з метою встановлення ознак злочину чи спростування інформації про нього. До його головних ознак належать такі [7]:

об'єктами оперативного пошуку є особи, предмети та події (факти), що є джерелами оперативної інформації;

головним критерієм включення певної особи, предмета чи події до об'єктів оперативного пошуку є те, що вони становлять оперативний інтерес для оперативних підрозділів правоохоронних органів, а первинна інформація про них є оперативно значущою для цих підрозділів;

оперативний пошук здійснюється поза зв'язком із конкретною особою або фактом, виконанням окремих завдань, розкриттям і розслідуванням окремих злочинів, а також уже відомими фактами й особами;

здійснення оперативного пошуку ґрунтується на потенційній можливості розпізнання об'єкта пошуку за задалегідь відомими ознаками, що властиві саме цим ще невідомим конкретним об'єктам пошуку (особі, предмету, події (факту), які підлягають установленню під час його здійснення;

пріоритетними завданнями оперативного пошуку є отримання первинної інформації про осіб, предмети, події (факти), що становлять для оперативних підрозділів оперативний інтерес, а також перевірка цієї інформації для встановлення ознак злочину чи спростування інформації про нього;

зміст оперативного пошуку полягає в постійній, активній цілеспрямованій пошуковій роботі, що становить систему розвідувально-пошукових заходів, які здійснюються як особисто суб'єкти пошуку (особистий пошук), так і шляхом залучення до нього відповідних сил і засобів, у тому числі інформаційних систем, відео- та аудіозапису, кіно- та фотозйомки тощо;

підставою для початку пошуку первинної оперативно значущої інформації слугує законодавчий припис (пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [2]);

для проведення розвідувально-пошукових заходів достатньо лише припущення щодо підготовки чи вчинення злочину за наявності окремих ознак, що вказують на такі діяння або на осіб, які готують, учиняють чи вчинили злочин, причому таке припущення може мати характер версії, що ґрунтується на певних фактах;

оперативний пошук здійснюється в місцях найімовірнішого виявлення об'єктів пошуку, зокрема там, де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності, регулярності проявів у часі та просторі, де ймовірно є поява осіб, які готують, учиняють чи вже вчинили злочин, та спостерігається концентрація криміногенного контингенту;

час і місце оперативного пошуку залежно від обставин визначаються суб'єктами пошуку та відповідними приписами (функціональними обов'язками, вказівками, планами тощо).

Пошук фактичних даних про конкретну протиправну діяльність має свої особливості. Об'єкти оперативного пошуку певного злочину визначають залежно від обставин, характерних для його вчинення. На нашу думку, *пошук фактичних даних про*

ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів є активною пошуковою діяльністю уповноважених суб'єктів, що спрямована на встановлення:

осіб, які планують увезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів із метою вивчення можливості недопущення вчинення злочину;

осіб, які готуються до ввезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів;

осіб, які безпосередньо ввозили, виготовляли, збували або розповсюджували порнографічні предмети або осіб, причетних до такої діяльності, у тому числі моделей, задіяних до виготовлення порнографічних предметів;

порнографічних предметів;

свідків та очевидців увезення, виготовлення, збуту й розповсюдження порнографічних предметів;

осіб, до яких потрапили порнографічні предмети, у тому числі з використанням мережі Інтернет;

грошей та цінностей, що були витрачені на протиправну діяльність, пов'язану з увезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, джерел їх надходження, а також документальне підтвердження розрахунків (документи про грошові перекази, про оплату праці моделей або інших осіб, документи про розрахунками за допомогою мережі Інтернет);

грошей і цінностей, що були отримані протиправним шляхом завдяки збуту й розповсюдженню порнографічних предметів;

знаряддя та засобів, які використовували для втілення злочинного наміру (фото-, відеотехніка, носії електронної інформації з порнографічними предметами, технічне обладнання, що використовувалось для їх копіювання та розповсюдження тощо);

предметів і документів, що мають оперативно-розшукове та доказове значення (договори, укладені учасниками виготовлення порнографічних предметів, що засвідчують певні обставини, наприклад про оренду приміщень для виготовлення порнографічних предметів, а також інші документи, наприклад медичні довідки про обстеження на венеричні хвороби, чеки про закупку обладнання тощо);

обставин та умов, що сприяють увезенню, виготовленню, збуту або розповсюдженню порнографічних предметів;

конкретних фактів увезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів.

Пошук фактичних даних про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів, ураховуючи високий рівень латентності зазначеного злочину, передбачає постійний ініціативний пошук та аналіз відповідної інформації. Так, ми пропонуємо такі напрями цього пошуку:

отримання заяв або повідомлень про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів від громадян, яким стало відомо про такі факти, а також здійснення перевірки щодо них;

пошук фактичних даних про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів у мережі Інтернет;

робота з негласними штатними й позаштатними працівниками, спрямована на встановлення конкретних фактів та обставини ввезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів;

співробітництво з іншими правоохоронними органами й закордонними колегами з метою отримання від них і подальшої перевірки інформації про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів;

взаємодія з неурядовими організаціями, сфера діяльності яких передбачає протидію ввезенню, виготовленню, збуту або розповсюдженню порнографічних предметів із метою отримання від них відповідної інформації та подальшої її перевірки;

моніторинг повідомлень у засобах масової інформації про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів, а також перевірка результатів журналістських розслідувань у цій сфері;

спостереження за діяльністю туристичних і транспортних фірм, агенцій працевлаштування, найму, ескорт-агенцій та шлюбних бюро з метою отримання інформації про ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів;

опрацювання повідомлень, що надходять на гарячі лінії, спрямовані на допомогу потерпілим від торгівлі людьми, сексуального насильства тощо;

робота з особами, раніше засудженими за ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження порнографічних предметів, а також торгівлю людьми або інші злочини проти моральності, щодо отримання інформації про раніше не встановлені факти й обставини ввезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів;

опрацювання та перевірка інформації, отриманої від уже встановлених потерпілих від злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, або їх близьких і родичів про ще не виявлені факти й обставини ввезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів;

пошук інформації про ще не встановлені факти та обставини ввезення, виготовлення, збуту або розповсюдження порнографічних предметів під час розслідування інших кримінальних проваджень.

Оперативні підрозділи органів внутрішніх справ України під час виявлення інформації про ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів здійснюють спеціально передбачені чинним законодавством заходи щодо фіксації фактичних даних про таку протиправну діяльність, а також причетних до цього окремих осіб або груп. Отримані матеріали оперативно-розшукової діяльності використовують для попередження, виявлення, припинення й розслідування злочинів, а також як приводи й підстави для початку досудового розслідування та для отримання фактичних даних, що можуть бути доказами в кримінальному провадженні.

За результатами дослідження різних аспектів пошуку фактичних даних про ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів можна зробити висновок про те, що для сучасної України проблема протидії таким протиправним діянням залишається актуальною. Динаміка виявлення зазначених злочинів щорічно змінюється не суттєво, проте в бік збільшення.

Нині відбуваються значні організаційно-правові зміни в роботі правоохоронних органів, що впливає на діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України. Проте пошук фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп був і залишається першочерговим завданням

оперативно-розшукової діяльності. Висвітлені особливості правового забезпечення роботи правоохоронних органів у цій сфері, а також надані рекомендації щодо пошуку фактичних даних про ці злочини можуть бути використані в практичній роботі оперативних працівників, а також для підвищення рівня обізнаності зацікавлених осіб, які беруть участь у протидії цьому явищу. Результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових розробок у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ємець О. М. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з неурядовими організаціями у протидії ввезенню, виготовленню, збуту і розповсюдженню порнографічних предметів / О. М. Ємець // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 3. – С. 243–254.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

3. Кузнецов В. В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів : [навч. посіб.] / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко ; [за заг. ред. О. М. Джужі]. – К. : Центр учб. л-ри, 2011. – 392 с.

4. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії : Закон України від 20 січ. 2010 р. № 1819-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 10. – Ст. 105.

6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

7. Погорецький М. А. Пошукові ознаки об'єктів оперативного пошуку: поняття та сутність [Електронний ресурс] / М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев. – Режим доступу :

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAUMVS/2010_4/pogoret.pdf.